ECONSTOR
Make Your Publications Visible.

A Service of

ZBW Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft
Leibniz Information Centre for Economics

Eliasson, Gunnar

Working Paper

Vem ansvarar för nästa generation?

IUI Working Paper, No. 415

Provided in Cooperation with:
Research Institute of Industrial Economics (IFN), Stockholm

Suggested Citation: Eliasson, Gunnar (1994) : Vem ansvarar för nästa generation?, IUI Working Paper, No. 415, The Research Institute of Industrial Economics (IUI), Stockholm

This Version is available at:
https://hdl.handle.net/10419/95006

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

WWW.ECONSTOR.EU

Mitglied der Leibniz-Gemeinschaft

Industriens Utredningsinstitut
THE INDUSTRIAL INSTITUTE FOR ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH

En lista över Working Papers finns sist i denna studie

Nr 415, 1994

VEM ANSVARAR FÖR NÄSTA GENERATION?

av

Gunnar Eliasson

April 1994

Postadress
Box 5501
114 85 Stockholm

Gatuadress
Industrihuset
Storgatan 19

Telefon
08-783 80 00
Telefax
08-661 79 69

Bankgiro
446-9995

Postgiro
19 15 92-5

10.92 10.000

1994-04-14, vem, gdhd

VEM ANSVARAR FÖR NÄSTA GENERATION?

av Gunnar Eliasson

> "Iakttagare hade märkt, bland annat, att bien som fördes in i det heta Australien, der vaxet smälte och blommor funnos ute hela året, efter ett par års förlopp upphörde att samla honung, alltså voro skickliga att verkställa ett räsonnemang så här ungefär: här blir ingen vinter, alltså behöfer ingen honung samlas."
>
> — August Strindberg, Om Djurens och Växternas Förstånd i *Blomstermålningar och Djurstycken*, 1888

Formulerandet av USAs självständighetsförklaring från England var ingen lätt uppgift och grundlagsfäderna kämpade länge med orden. I dess urprungliga formulering uttrycktes klart och tydligt att från människan kunde inte tas hennes självklara rätt till "liv, frihet och (möjligheter) att söka rikedom".[1] Efter mycket rådslående, där Jefferson höll i pennan, men andemeningen, som han själv underströk, var allestädes närvarande (Miller 1969, s. 109) ändrades den tredje rättigheten till "sökandet av lycka". Denna ändring var ett symboliskt misstag som under långa tider och i många länder speglats i politiska kontroverser.

Lyckan handlar om en personlig upplevelse, som statsmakten inte kan göra mycket åt. *Rikedomen* däremot är någonting mycket mer konkret, utmanande och kontroversiellt. *Rikedomens* åtkomlighet i alla dess former har lagts inom statsmaktens revir. Statsmakten har i alla tider åtrått medborgarnas rikedom och under modern tid haft starka ambitioner att fördela den på andra sätt än de som byggt förmögenheterna önskat. Det politiskt känsligaste problemet gäller fördelningen mellan nuvarande och kommande generationer.

---

[1] "Möjligheter" har jag lagt till för att få fram innebörden i den engelska formuleringen som är: "the rights to life, liberty and the pursuit of wealth", men senare ändrad till "happiness". Rätten att "pursue wealth" innebär att statsmakten inte skall hindra, genom att göra det svårt eller omöjligt, att bli rik. Denna formulering lägger klara gränser för statsmaktens möjligheter att begränsa nyetablering, beskatta inkomster etc.

Statsmakten har därför i alla tider, men i mycket olika grad, varit både en garant för och en förstörare av den personliga *äganderätten,* varmed *rikedom kan förvaltas, åtkommas och göras till föremål för fri handel* (usus, usus fructus, abusus). Utan ett strikt definierat legalt system, som klargör äganderätten kan ingen marknadsekonomi fungera. Handel förutsätter nämligen att något byter ägare. Samtidigt bestämmer äganderättsinstitutionens utformning i hög grad hur fördelningen kommer att se ut. Inte heller kan rikedom definieras eftersom dess värde beror just på hur fritt och hur kompetent den personliga äganderätten kan utövas.

1. Ekonomins institutioner bestämmer nästa generations villkor

Ett land besitter större eller mindre rikedomar (resurser) som förs vidare från generation till generation. En viktig princip är att den resursmängd, den rikedom som förs över till nästa generation, åtminstone inte skall vara mindre än den resursmängd nuvarande generation fick från sin föräldrageneration. Denna till synes självklara princip finns inte deklarerad i någon av de moderna, rika och på andra sätt högtstående demokratierna i världen. När det gäller individer har det snarare varit så att arv ansetts orättfärdiga, särskilt att framgångsrika föräldrars barn inte skall beredas en bättre start i livet än barn från fattiga miljöer. I konsekvens med detta har resursöverföringen mellan generationer i ökande grad kollektiviserats och fördelats enligt vad som kallas "rättvisa" principer. Incitamenten och möjligheterna att privat satsa långsiktigt för den del av den framtida generationen som var och en känner ansvar för, den egna familjen, har i motsvarande mån reducerats. Om de ekonomiska konsekvenserna av detta handlar denna uppsats.

Äganderätten i centrum

Att en klassisk marknadshushållning grundad på frihet och demokrati inte kan fungera utan en i lag och konventioner garanterad privat äganderätt tog det

mycket lång tid för samhällsvetenskapen att komma underfund med (North-Thomas 1973, Eliasson 1993c). Under större delen av mänskligheten historia har inte heller sådana friheter eller privat äganderätt existerat. Detta innebär att incitamenten att investera, att bygga kompetens och att använda kapitalet effektivt hämmats, förhållanden som i hög grad påverkat den ekonomiska tillväxt ett land lyckats åstadkomma och den totala rikedom ett land ackumulerat. Under långa tidevarv har de flesta ekonomier i konsekvens därav också saknat vad vi i dag menar med ekonomisk tillväxt. Till yttermera visso var den socialistiska Sovjetstatens mål att helt eliminera den privata äganderätten, och välfärdsstater som Sverige låg inte långt efter i sådana ambitioner. [Figur 1 illustrerar för Sverige. Den ger också ett perspektiv på dagens ekonomiska kris. Krisen ser i ett 450-års perspektiv inte ut att vara värd särskilt stor uppmärksamhet. Den bör enkelt kunna åtgärdas. Men i det kortare efterkrigsperspektiv som rör människan av idag blir bilden annorlunda (Figur 2). Det handlar nu om 30 procent mindre produktionsvärde i industrin än som varit möjligt om Sverige följt OECD-utvecklingen. Och drar vi ut trenden så blir möjligheterna små att få en ändring tillbaka. Endast ett exklusivt fåtal länder bröt under en 100-årsperiod i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet den sedan medeltiden etablerade långsamma tillväxttrenden. De utgör idag världens elitländer, industriländer. Inga fler industriländer har kommit till sedan dess – ännu (Eliasson 1991b). Men några rika ekonomier har förstörts eller håller på att brytas ned, just på de sätt som diskuteras i denna uppsats, och med allvarliga konsekvenser i första hand för nästa generation. Moralen kommer att bli, att begränsningar i de rättigheter som ursprungligen formulerats i den amerikanska självständighetsförklaringen spelat en avgörande roll för de olika ekonomiernas uppgång och fall].

(Figurerna 1 och 2 in ungefär här).

Behövs ekonomisk tillväxt?

Människan har alltid använt kategorier och begrepp för att förstå sin omvärld och för att kunna meddela till andra vad hon har förstått. Var och en av oss skapar sin egen begreppsvärld och somliga av oss kan ägna sitt liv åt att pressa in hela världen i denna privata föreställningsvärld. Det blir naturligtvis både si och så med förståelsen. Men var och en blir lycklig på sin fason.

Detta är grundtesen i Georg Henrik von Wrights nya bok "Myten om framsteget" (1993), nämligen att "det enda kriteriet på framsteg .... är hur de berörda värderar sin egen situation". Fattiga och svältande i något u-land kan säkert finna ett synsätt som gör dem lyckliga, och den medeltida människan hade inget bättre att jämföra sig med. Vi lever i onödigt överflöd. Inte ens en betydande sänkning av levnadsstandarden "är på något sätt katastrofal" (von Wright håller föredrag i nationalekonomi, *Hufvudstadsbladet* 9/12 1993). Så varför bråka om den lilla knycken uppe i högra hörnet på Figur 1, eller om den arbetslöshet Sverige har idag? Frågan är så djup, som bara en filosof på behörigt avstånd från verkligheten kan göra den. Den har faktiskt diskuterats mycket länge i nationalekonomin, utan att leda till annat än godtyckliga konstateranden och det godtyckliga agerande som vi kallar politik. Om någon tycker att resonemanget rör sig på ett till synes självklart plan så har hon alldeles rätt. Men ingen av skrifterna (den amerikanska självständighets-förklaringen eller von Wrights bok) är triviala.

Världen är nämligen full av försök, där någon försöker pressa på andra sin "den bästa av alla världar". För att föra resonemanget bortom det triviala, måste dock en operativ lösning på detta förmyndarproblem formuleras. Kan politiken göra samhället fulländat, frågar von Wright, så att vi slipper bry oss?

Den fullkomnade samhällsordningen

Den moderna framstegstanken, konstaterar von Wright (1993, s. 47), följer två huvudfåror, (1) kunskap ackumuleras genom vetenskaplig och teknologisk utveckling och/eller (2) människan och samhällsordningen fullkomnas.

Hur samhällsordningen skall fullkomnas genom demokrati är inte helt oproblematiskt. Jämlikhet och frihet kan komma i ett motsatsförhållande, fortsätter von Wright. Eftersom en avvägning mellan de två kräver politiskt godtycke, har demokratin som ett uttryck för ett fullkomnat samhälle förenklats så att den kommit att identifieras med krav på de yttre formerna för en "rationell administration" av länder.

Men även om vi har svårt att definiera demokratin som det fullkomnade politiska systemet, kan dess politiska grund inte desto mindre hotas av teknosystemet, som tar sig uttryck i det industriella produktionssättet och har en tendens att sammanfalla med den byråkratiskt-paternalistiska formen för demokrati, som von Wright uttrycker det. Bägge inkräktar på "människans livsvillkor" (se s. 52-53), och därmed på människans frihet.

Men det industriella produktionssättet råkar vara just vad som skapat industriländernas höga materiella välfärd. Att det påverkar (varför inkräktar på?) människans livsvillkor är självklart. Det bygger på ackumulation av rikedom, i privata händer. Endast en privat marknadsallokering av kapitalet skapar sådana incitament att de stimulerar kapitaltillväxt över generationsgränser och ett effektivt utnyttjande av samhällets totala kapital, inklusive kompetens. Sådana banala frågor tar von Wright inte upp. Men har det industriella produktionssättet minskat jämlikheten eller friheten, frågar han. Hans svar verkar jakande, och han har rätt om han tänker på de socialistiska länderna, särskilt den tidigare Sovjetstatens organisation av produktionen. Här blev det varken frihet eller produktion av något värde. Talar han däremot om de västerländska marknadsekonomiernas skapande och tillämpande av modern industriell teknologi har han helt fel. Aldrig någonsin har *friheten* varit så *stor*

för människan som *i de rika marknadsekonomierna.* Teknosystemet gör det där möjligt för varje individ att med ett minimum av arbetsinsats leva på en materiell standard långt över vad som var möjligt innan människorna genom ackumulation av kunskap lyckades införa det industriella produktionssättet. Resten av tiden har hon frihet att använda som hon vill, oavsett hon tittar på TV eller skriver böcker om tillvarons villkor. Bara *avundsjuka* kan störa individens lyckoupplevelse; någonting som vi måste se (för att parafrasera von Wright) som individens privata upplevelse, inte som ett problem för välfärds- och utjämningspolitiken. Det är ju till och med så, lär vi oss från en nyligen publicerad dansk undersökning (*Sv. Dagbladet,* söndag 17/2 -94, Näringsliv s. 4), att många ungdomar inte längre anser "att arbete behövs för överlevnad". Problemet i den moderna välfärdsstatens fullkomnade samhällsordning är snarare att så många människor kunnat välja så stor frihet och så hög materiell standard att till och med teknosystemets förmåga att producera sprängts. En konflikt har uppstått mellan fördelning och frihet. Ackumulation av kunskap och ekonomisk tillväxt har inte räckt för att klara människans krav på samhället. Det goda, konstaterar von Wright, kan vändas i sin motsats.

Visst, det har vi gott om exempel på, och speciellt beklagligt är att nästa generation blir stående med notan. En framgångsrik ekonomi, som överlämnar en bättre värld till nästa generation, ställer krav på människorna i dagens samhälle. Det var just detta vi skulle tala om.

2. Den experimentella ekonomiska ordningen

Den fria ekonomiska ordningen är i ett historiskt perspektiv ovanlig. Den sammanfaller historiskt – åtminstone under den tid vi kan mäta med statistik – med snabb ekonomisk tillväxt och med tillämpandet av just det industriella produktionssättet och privat äganderätt i kombination, en samhällsordning inom vilken människor, oavsett de är egoistiska eller altruistiska, disciplineras av mer eller mindre öppna konkurrensmarknader. Inom detta system tillgodoses nästa generations intressen privat inom marknadssystemets

klassiska enhet för *intern solidaritet,* den stora, utvidgade *familjen,* som omfattar flera generationer. Denna organisation av ekonomin har visat sig överlägsen när det gällt att skapa ekonomisk tillväxt, därför att den ger incitament till överskottssparande och kapitalackumulation, samt är effektiv när det gäller att allokera resurserna, och i synnerhet mänsklig kompetens till sina mest produktiva användningar. Denna fria organisation av produktionen ställer krav på människor i samhället, särskilt krav på att kunna leva med ständig förändring. Finns det något bättre system?

Ekonomisk tillväxt bygger på fyra förändringsmekanismer

Ekonomisk tillväxt grundas på två olika mekanismer: (1) sparande och investeringar samt att (2) existerande resursmassa, inte minst den mänskliga kompetensen, utnyttjas effektivt. Sparande och investeringar innebär att vi väntar med konsumtionen, kanske till nästa generation, för att då ha mer kapitalresurser för produktion. Dessa mekanismer kan också verka negativt i så måtto att ett land konsumerar sin kapitalbas eller försämrar utnyttjandet av existerande resurser. Bägge mekanismerna (investering och allokering) är också igång samtidigt. Investeringar tar sig i princip fyra olika uttryck. Nya företag startas, existerande företag organiseras om eller rationaliseras, dåligt skötta företag (en "disinvestering") avvecklas. Tabell 1 sammanfattar.

(Tabell 1 in här)

Dessa fyra mekanismer räcker för att förklara en ekonomis tillväxt. Nyetablering står för den långsiktiga förnyelsen av produktionsstrukturen och håller konkurrensen igång. *Fri nyetablering* är ett avgörande inslag i en öppen marknadsekonomi, något som redan Adam Smith påpekade. De fyra mekanismerna visar också att det inte är oviktigt *hur* investeringen går till, samt *hur* och *var* sparandet uppstår. Vi vet från olika studier (se bl.a. Eliasson

1991a, Carlsson 1991) att produktionskapitalets förnyelse på lång sikt i första hand sker genom nyetablering och avveckling av obsoleta produktionsenheter och företag. Den teoretiska föreställning som dessa slutsatser grundas på – jag kallar den *den experimentellt organiserade ekonomin* (Eliasson 1987, 1991c, 1993b) – är att mängden affärsmöjligheter är ofantlig, men den lokala kompetensen att utnyttja dem begränsad och mycket olika fördelad. Utvecklingen drivs därför framåt genom en rad *affärsexperiment,* varav många, kanske de flesta, misslyckas. Avgörande för den experimentellt organiserade ekonomin och för ekonomisk tillväxt är att *entreprenören* själv och ingen annan avgör om, när och hur hans affärsexperiment skall äga rum, en frihet som ursprungligen lades in i den amerikanska självständighetsförklaringen, "the right to pursue wealth".

En framgångsrik ekonomi ger upphov till snabba, oförutsebara förändringar i människans närmiljö

Eftersom den tekniska och kommersiella kompetensen är så ojämnt fördelad, och eftersom antalet möjliga affärskombinationer är så ofantligt stora, går det inte att i förväg bestämma den bästa lösningen. Total överblick är därmed en omöjlighet, ett förhållande som varje företagsledare av ren självbevarelsedrift förstår mycket väl, men som planerare av naturliga skäl helst blundar för.[2] För att landets kompetens skall kunna utnyttjas maximalt måste full frihet existera att etablera sig i marknaden för att pröva sin förmåga. Annars kommer monopolistiska tendenser snart att göra sig gällande, när dagens företag och dagens människor med makt, lagar och regler skyddar sina positioner mot konkurrens, till men för framtiden. Detta var redan Adam Smith fullt på det klara med. Centralisering av besluten innebär därför inte bara att konkurrensen begränsas, utan leder också till en ineffektiv

[2] Kan han inte göra troligt att han från sin centrala position, genom bättre överblick kan skapa en bättre värld än vad en fri marknad kan åstadkomma, har planeraren inget existensberättigande. Klassisk nationalekonomi, som den utvecklats sedan 1800-talets slut, gav så småningom centralplaneraren, men på *felaktiga* premisser, en intellektuell grund för att hävda sitt politiska inflytande (Pelikan 1987, Axell 1985).

användning av ekonomins samlade kompetensmassa. Länder med stark koncentration av produktionen till vissa teknologier och ett centraliserat fördelningssystem för resurserna misshushållar med den begränsade kompetens som finns. Ekonomins kapacitet att utnyttja alla tillgängliga affärsmöjligheter sänks. Detta gällde i allra högsta grad de östeuropeiska planekonomierna men har även gällt Sverige, vars ekonomi domineras av jättelika internationella storföretag inom mekanisk verkstadsteknologi och den för konkurrens skyddade offentliga sektorn. Denna extrema koncentration skapar inte en gynnsam miljö för fri innovativ nyetablering. Detta förhållande apostroferas av det faktum att de svenska storföretagen, med några undantag, domineras av en gammal produktionsteknologi, nämligen den på vilken den industriella revolutionen i Figur 1 grundades, och som von Wright utan någon särskild uppskattning kallade det industriella produktionssättet. Vi har dessutom en mycket liten privat kapitalmarknad och få mycket rika människor, förhållanden som visat sig vara korrelerade med låg nyetableringstakt. Sverige har också länge uppvisat en bland industriländer extremt låg nyetablering av företag och har sedan 60-talets slut en långsam avveckling av gammalmodig produktion. Under 80-talet kan vi t.o.m. observera (Braunerhjelm 1993) en relativ sänkning av andelen kompetensintensiv produktion i de internationella storföretagens inhemska produktionsanläggningar, jämfört med de utländska.

Affärsmisstag är en normal kostnad för ekonomisk utveckling

Ju fler experiment, desto större tillväxt på lång sikt men desto större oförutsebarhet på mikroplanet på grund av fler affärsmisslyckanden och utslagning av företag. Affärmisstag måste därför betraktas som en *normal kostnad för ekonomisk utveckling,* nämligen för att få fram de få lyckade affärsexperiment som bestämmer villkoren för konkurrenskraftig produktion i nästa generation. Om vi önskar se långsiktig, uthållig tillväxt, får vi organisera samhället så att vi kan socialt hantera det strul som råder i den experimentellt organiserade ekonomin. Om nuvarande generation inte kan

klara den osäkerhet som följer av effektivt ekonomiskt experimenterande i marknader får nästa generation ta kostnaden i form av en sämre industriell teknologi, lägre konkurrenskraft och lägre tillväxt. Denna osäkerhet, som via ett ofullkomligt politiskt system för flera generationer kan avgöra ett lands ekonomiska välfärd, höjs radikalt i brytningstider, som i den industriella revolutionens första skede och inledningen av 70-talets stagnation (se figurerna) samt i framtiden, vid ett eventuellt lyckosamt försök att bryta stagnationen. Ofta misslyckas företag och länder när de ställs inför sådana krav på omställning (Eliasson 1994). Den nu levande generationen har alltså ett stort ansvar för framtiden, ett arv från föregående generation som den satts att förvalta. Den kan parasitera länge på nästa generations startkapital innan någon märker något. Därför är också de flesta samhällen utrustade med olika former av regler som skyddar samhället mot sådan parasitering. Ur detta regelsystem kan man utläsa hur generation efter generation genom experiment utvecklat en kultur som i olika grad belönar långsiktigt handlande. Men i allmänhet bestämmer nu levande över framtida generationers väl och ve genom att de förfogar över resurserna, antingen genom att rösta i politiska val eller genom att använda sina pengar i marknaden.

Fri etableringsrätt driver konkurrensen

Den experimentellt organiserade ekonomin kommer aldrig att vara förenlig med nationalekonomins statiska kungskriterium på en välfärdsförbättring, nämligen att någon skall få det absolut bättre, utan att någon annan får det absolut sämre,[3] eftersom framstegen (tillväxten) kantas av affärs-

[3] Det s.k. paretokriteriet. Vi kan i förväg notera att den teoretiska nationalekonomin under 50- och 60-talen ägnade nästan all sin uppmärksamhet åt att visa att den centrala lösning på effektivitets- och fördelningsproblemen som man kallade den perfekta marknadslösningen var den bästa av alla (paretoförenliga) världar. Se Pelikan (1987). Denna samhällsordning råkade sammanfalla med den totalplanerade ekonomin. Världens stora tänkare i branschen trodde länge att öststaternas planeringssystem och marknadsekonomi så småningom skulle sammanfalla i en totalt politikkontrollerad och fullkomnad ekonomisk ordning. Idag förstår vi naturligtvis att detta var nonsens. Men ett antal länder har denna teori och dessa tänkare att tacka för sina jättelika offentliga sektorer.

misslyckanden med oförutsebara fördelningseffekter. Varje framgångsrikt försök att ekonomisk-politiskt bryta nuvarande stagnation i den svenska ekonomin[4] kommer att radikalt höja frekvensen affärsmisslyckanden i den svenska ekonomin, och därmed kraven på arbetsmarknaden att kunna hantera de nödvändiga omställningarna. Hur kan samhället på ett politiskt acceptabelt sätt köpa sig fritt från ansvar för de individer som råkar illa ut, så att vi kan få tillbaka tillväxten i den svenska ekonomin?

Det första ledet i ett sådant fritagande från ansvar finns formulerat som en av marknadsekonomins grundläggande spelregler, nämligen *fri etableringsrätt,* och obegränsad frihet för var och en att utan att fråga om lov försämra förutsättningarna för redan etablerade producenter, och därmed indirekt försämra den ekonomiska situationen för de anställda i dessa företag. Den experimentellt organiserade ekonomin förutsätter denna frihet. Företagen *skall* råka illa ut om de inte sköts lika effektivt som de bästa företagen. Friheten att etablera sig i konkurrens med andra har indirekt förankrats i den amerikanska konstitutionen. Denna frihet var Adam Smiths mest betonade budskap i *The Wealth of Nations* (1776), även om han i den nationalekonomiska undervisningen blivit känd för andra saker. Fri etableringsrätt liksom yttrandefrihet förhindrar monopol, och i vår experimentella modell också varje form av centralisering av beslutsfattandet. Fri etableringsrätt håller den konkurrens igång som driver på den ekonomiska tillväxten. Konkurrensen sorterar fram de bästa produktionslösningarna. Den disciplinerar människan och företagen, ställer krav på dem. Därför blir marknadsekonomin sällan uppskattad av dem som berörs, och i synnerhet inte i kretsar som utövar central kontroll och makt. Dit hör i första hand den *politiska* makten. Men vi skall komma ihåg att marknaden inte är en ond kraft utan något mycket konkret, nämligen ett demokratiskt forum där alla människor och alla företag fritt byter varor och tjänster och själva bestämmer de värden som etableras.

---

[4] Tro inte att den just nu pågående högkonjunkturen i exportindustrin innebär en ny trend. Den beror på den extrema deprecieringen av den svenska kronan, och kommer snart att bytas i sin motsats, om inte en nödvändig struktursanering och utslagning av arbetsplatser, särskilt i den offentliga sektorn, snabbt åstadkoms på politisk väg.

Välfärdspolitik är i första hand en fråga om försäkringar

Marknadsekonomins experimentella ordning bygger på ekonomisk frihet, en spelregel som säger att man måste acceptera att *någons lyckade affärsbeslut försämrar villkoren för andra.* Sådana acceptabla försämringar är absoluta i den bemärkelsen att företaget går i konkurs och ägarnas kapital görs värdelöst. Denna spelregel som löser en del av fördelningsproblemet har också blivit en del av industriländernas kultur. Men den institutionen räcker inte. Kostnaden för framgång slår mycket ojämnt i det andra ledet, nämligen på de individer som arbetar i de företag som råkar illa ut. Ett obegränsat genomslag av affärsexperimentens resultat för människan har, med undantag för kapitalägaren, inte ansetts vara vare sig socialt eller politiskt acceptabelt. *Utan ett politiskt accepterat kompensationssystem (försäkringssystem) kommer individer att genom det politiska systemet begränsa marknadsekonomins frihet.* Detta förstod redan Bismarck (under Preussens industrialisering) och grundade den första välfärdsstaten, eller snarare ett socialt *försäkringssystem* som delvis kompenserade individerna för den godtyckliga behandling som är oundviklig i en marknadsekonomi. Bismarcks utgångspunkt var att ett sådant försäkringssystem inte under överskådlig tid skulle skapas spontant i marknaden. Därför måste statsmakten ingripa. Vad som är viktigt att tillägga är att i en ekonomi i tillväxt skapas också resurser för att kompensera de individer (dock ej företaget!) som behandlas godtyckligt av marknadens kastvindar. Efter denna något filosofiska introduktion i Darwinistisk anda har vi dock kommit fram till en mycket viktig slutsats, nämligen att det är i konstruktionen av detta försäkringssystem, som nästa generations villkor bestäms.

Under den experimentellt organiserade ekonomins osäkerhet kommer rationella och långsiktigt planerande individer/familjer att överspara och överförsäkra sig och sin familj, ett kapital som vidarebefordras till nästa generation. Men detta gäller bara om kapitalet kan bibehållas under privat kontroll. Försäkringssystemet måste vara minst så generöst utformat att en

dynamisk marknadsekonomis oförutsebarhet (godtycklighet) på mikroplanet accepteras, annars får vi ingen tillväxt, men får absolut inte vara så generöst utformat att den nuvarande generationen ges möjlighet att parasitera på nästa generations kapitalbas, för då försvinner även incitamenten att spara. Tillväxten försvinner. Över detta försäkringssystems villkor har den politiska makten ett betydande inflytande. Eftersom de som har minst och producerar minst *på kort sikt* har mest att vinna och minst att förlora på sådan parasitering, har vi som en liten början kunnat konstatera att fördelningspolitiken i ett på västerländskt sätt ordnat demokratiskt land skapar de största riskerna för nästa generations materiella välfärd.

3. Framsteg handlar om att skapa och allokera resurser för nästa generation

Bruttonationalprodukten (BNP) per kapita har länge fått representera ett mått på ett lands välfärd. BNP är självfallet inte ett mått på samhällets välfärdsnivå. BNP per capita är möjligen (se Eliasson 1991a, Bilaga 1) ett mått på samhällets totala arbetsproduktivitet, men framför allt ett mått på *hur stora resurser som finns tillgängliga (per invånare) i ett samhälle.* Dessa resurser kan sedan disponeras för att på olika sätt skapa personligt upplevd välfärd. Det som är intressant är att i många politiska ekonomier, särskilt den svenska, har politikerna (Eliasson-Ysander 1983) övergivit uppgiften att förbättra förutsättningarna för ekonomisk tillväxt eller ordna försäkringar där marknaderna misslyckas för att istället försöka fördela det totala produktionsresultatet (BNP) på ett annat sätt än vad marknaden skulle ha åstadkommit. Därmed har man medvetet börjat meka i det maskineri som bestämmer tillväxten och storleken på den kaka som skall fördelas. Hur detta maskineri fungerar känner varken politikerna eller dess rådgivare, nationalekonomerna, till. Jag använder därför medvetet ordet försöka, eftersom fördelningspolitiken, som forskningen nu alltmer visar, inte alls verkar ha varit framgångsrik. Detta

gäller särskilt om man ser den i ett intergenerationellt perspektiv och jämför fördelningsresultaten på 60-talet med dem på 90-talet.[5]

Kollektiva försäkringssystem ger förmyndaren tillgång till barnens sparkonton

De kompensationssystem som valts i de flesta välfärdsekonomier har byggts på ovan nämnda enkla föreställningar; den godtyckligt behandlade individen ersätts med en summa pengar som anses motsvara vad han eller hon förlorat när arbetsplatsen avvecklas. Sådana kompensationssystem låter sig kollektiviseras och centraliseras. Men om det kollektiva försäkringssystemet kopplar bort förmånerna från försäkringspremien (uppoffringen) kommer det så småningom att missbrukas. Den rationelle individen maximerar förmånsuttaget och minimerar premieinsatserna, vilket alltid är möjligt i system som inte strikt kopplar förmåner till insatser. "Försäkringssystemet" får snart en sådan omfattning att det inte kan finansieras genom kollektiva avgifter. Statens övriga konton börjar tas i anspråk och systemet börjar snart finansieras via nästa generations konton. (Om staten t.ex. skulle betala hem- och bilförsäkringar skulle vi naturligtvis snart få se en kraftig ökning av skadeutfallet på hem och bil. På samma sätt påverkar sjuk- och arbetslöshets-försäkringarnas konstruktion hur sjuka och arbetslösa svenskar officiellt blir. När man konstruerar hela socialförsäkringssystemet på detta sätt blir det ingen gräns för vad de ökade s.k. *moralriskerna* kan åstadkomma). Återigen handlar det om *hur lätt dagens medborgare får tillgång till de resurser som egentligen skall ställas till framtida generationers förfogande.* Denna tillgänglighet ökar när resurserna fördelas politiskt, och minskar när de finansieras ur privata konton.

Men lösningen är i själva verket enkel. Det finns inget behov av ett kollektivt försäkringssystem, eller en kollektivisering av sparandet, inte ens av fördelningsskäl. Praktiskt taget hela den offentliga sektorns verksamhet

[5] Det kan t.o.m. (Eliasson 1985) komma att så småningom visa sig att fördelningspolitiken på 60- och 70-talen kommer att skapa en större inkomstspridning i början av nästa århundrade än den fördelning som rådde när politiken påbörjades under 50-talet.

handlar om rena försäkringar och "privata" omfördelningar av sparande över individens livscykel. Dessa aktiviteter sköts överlägset bättre av marknaden än av statsmakten. Av allt att döma utgör den omfördelning av livsinkomsten mellan individer som fördelningspolitiken åstadkommit bara en bråkdel av den offentliga budgeten (se Andersson et al. 1993, Fölster 1993). Det kan t.o.m. komma att visa sig, om stagnationen i den svenska ekonomin fortsätter, att fördelningseffekterna blir negativa (Eliasson 1985).

Den svenska policymodellen

Den s.k. svenska policymodellen är ett utmärkt exempel på hur en vacker välfärdstanke växt till en samhällsekonomisk kräftsvulst med oanad kapacitet att bryta ned normala, självreglerande marknadsmekanismer. Den förtjänar några ord.

Den svenska (gamla) policymodellen hade ursprungligen som uppgift (se Eliasson-Ysander 1983) att genom förbättrade institutioner, bl.a. ett kollektivt försäkringssystem, skapa politisk acceptans för och underlätta den strukturomvandling som följde med ekonomisk tillväxt. Man var redan på den tiden fullt på det klara med att marknaden utsatte människor för ett betydande mått av godtycke. Den policymodell som "formulerades" efter kriget speglade den svenska statsmaktens ambitioner, faktiskt ända sedan den industriella revolutionens början, att genom ändamålsenliga institutioner förbättra de sociala förutsättningarna för ekonomisk tillväxt. De människor som behandlas godtyckligt av marknader, organiserade för innovativa affärsexperiment, kompenserades genom att ges nya möjligheter, men systemet innebar samtidigt en tvingande ordning av spelregler. [Det fanns t.ex. före 1970, när ett industridepartement för första gången inrättades, ingen politisk instans (förutom möjligen jordbruksdepartementet) där människor och intresseorganisationer kunde klaga på marknaden]. Parternas gemensamma konstruktion gav trovärdighet. Den svenska modellen hade fyra funktioner (se

(Tabell 2 in ungefär här).

Utgångspunkten var att företagen skulle konkurrera helt fritt, efter eget huvud, men disciplineras av den internationella konkurrensen (handeln). Den *solidariska* lönepolitiken skulle knuffa ut låglönsamma företag. Den *aktiva arbetsmarknadspolitiken* skulle hjälpa friställda arbetare till bättre jobb. Genom kollektiva lösningar (skatter och offentlig tillväxt) skulle slutligen en *rättvis fördelning* av de högre produktionsvärden som uppstod åstadkommas. Det var här som problemen började. Det var här som människans rätt att "söka rikedom" (för att citera Jefferson) så småningom begränsades.

Det är viktigt att notera att de första tre punkterna egentligen formulerar den öppna marknadsekonomins principer, förstärkta av konkurrenspolitik. Inslag fyra (det kritiska fördelningskravet) hade från början blygsamma, Bismarckska proportioner. Det ansågs så sent som på 60-talet – innan fördelningspolitiken började prioriteras – nästan självklart av alla berörda parter att ett politiskt acceptabelt kompensations- eller socialförsäkringssystem inte skulle uppstå spontant i marknaden, även om en stor privat efterfrågan på denna typ av tjänster fanns. Och man måste hålla med och säga att den svenska försäkringsbranschen inte visat några framfötter på denna jättelika marknad. Så länge socialförsäkringssystemet begränsades till att hantera normala arbetsmarknads- och hälsorisker uppstod inga problem. Tvärtom, systemet var perfekt anpassat till efterkrigstidens storskaliga industriella fabriksorganisation ("tekniksystemet", med von Wrights ord) och bidrog till att hjälpa fram den omfördelning av finansiella och mänskliga resurser, som ägde rum mellan jordbruk och basindustri å ena sidan och den snabbt växande verkstadsindustrin å den andra. Svensk industri växte i (nästan) japansk takt. Nästa generation kunde, även om den inte hade något att säga till om, känna sig gynnad.

4. Från försäkring till fördelning – en katastrof för nästa generation

Problem uppstod när försäkringssystemet mot 60-talets slut gradvis gjordes om till ett fördelningssystem med växande ambitioner, och den industriella utvecklingen så småningom ändrade karaktär. Ingen marknad i världen kommer spontant att försäkra höga risker till samma premium som låga risker. Socialförsäkringssystemet började äta sig in i ekonomins känsliga prissystem. Den offentliga sektorn växte över alla gränser. Idag hanteras minst 70 procent av rikets samlade ekonomiska resurser över offentliga konton. Detta innebär att större delen av alla ekonomiska beslut tas i centrala sammanträdesrum där den kompetens som produktionen kräver i allmänhet saknas (brott mot *punkt 1* i Tabell 2), samt att stora delar av ekonomin skyddas mot konkurrens (brott mot *punkt 2*). Från slutet av 70-talet avvecklades den aktiva arbetsmarknadspolitikens realiteter (brott mot *punkt 3*). Svensk produktion, *med undantag för den konkurrensutsatta exportindustrin,* kom alltmer att likna den skyddade produktionen i en centralplanerad ekonomi. Den svenska modellen hade avvecklats, inte slutat fungera (jfr. Lundberg 1985).

Nya förändringar i den industriella teknologin började samtidigt bryta ned det kollektiva socialförsäkringssystemets fundament. Teknologisk utveckling i det internationella finanssystemet har, genom att göra kapitalet internationellt rörligt effektivt undergrävt statens beskattningsmakt. Växande småskalig, kompetensintensiv produktion ökar samtidigt konkurrensen samt utsätter människan för större affärsrisker, ett förhållande som ställer ökande krav på det skattefinansierade socialförsäkringssystemet. Framgångsrika företag och individer i små företag kan i ökad utsträckning själva behålla de produktionsvärden de skapar och genom internationell förmögenhetsförvaltning göra sig oberoende av hur det går med den svenska ekonomin. Även om detta är möjligheter som bara en begränsad grupp människor med stor kompetens kan utnyttja, handlar det om stora ekonomiska krafter, som tvingar sig på den svenska ekonomin och bryter ned de finansiella förutsättningarna för den svenska välfärdsstaten och dess fördelningsambitioner under *punkt 4* (i Tabell 2). Dess kollektiva konstruktion gör dock

att dess viktiga, normala försäkringsfunktion samtidigt undermineras, och detta i en tid när efterfrågan på rena försäkringstjänster ökar kraftigt i förhållande till tidigare perioder. Situationen är därför både mycket allvarlig och (minst sagt) paradoxal. Världens mest "avancerade" välfärdsekonomi har genom en otidsenlig konstruktion av sitt fördelningssystem, byggt för en gammal storskalig industriell teknologi, försämrat sina möjligheter att klara de rena försäkringsuppgifter som en fungerande tillväxtekonomi kräver. Därför letar nu oroade människor efter privata lösningar på de försäkringar som Bismarck en gång i tiden inte trodde att marknaden skulle klara. Efter denna korta omväg är vi tillbaka till rubrikens huvudfråga: vem ansvarar egentligen för nästa generation?

Hur mycket solidaritet orkar samhället med?

Varje människa försöker ordna sin egen värld så att någorlunda ordning och förutsebarhet råder. Detta är en subjektiv upplevelse och den värld för vilken människorna känner reell solidaritet och är beredda att ta ansvar är i allmänhet mycket lokal; den handlar om en liten grupp, inom vilken människorna önskar hålla närmare än armslängds avstånds relationer med varandra. Den sträcker sig inte långt utöver familjen. Man kan under alla omständigheter inte bygga politik på andra förutsättningar.

En brett definierad familj utgör den maximala grupp som en människa kan uthålligt hålla mer intima än marknadsmässiga relationer till. Marknads-organisationens huvudprincip är att möjliggöra ekonomiskt umgänge mellan människor som inte har någonting speciellt gemensamt. I marknaderna kan även ovänner umgås. Genom marknadsorganisationen utnyttjas, i stället för att hämmas, de individuella krafter som sådan familjeprivat egoism skapar. Denna grundläggande insikt är nödvändig för att man skall förstå att även ett socialförsäkringssystem måste bygga på en privat, marknadsmässig grund, samt att påtvingad solidaritet snart skapar destruktiva krafter i ett samhälle.

En påtaglig sådan destruktiv kraft gör sig gällande när människorna röstar på ett sätt i marknaden och på ett annat sätt politiskt (Eliasson 1985). Den kollektiva välfärdsstaten byggdes på missuppfattningen att solidaritet kan utsträckas till nationell nivå. I den politiska ekonomin, som inte ställer krav på motprestation, tar rationella människor för sig så mycket som möjligt. I marknaden ordnar man privat sina långsiktiga investeringar efter privata preferenser och bästa förmåga. Totaleffekten blir att den offentliga sektorn växer över alla gränser, att samhällets horisont kortas. Ansvaret för nästa generation är omvänt proportionellt till den politiska ekonomins storlek.

Den privata ekonomin

En människa fostras och utbildas under de första åren av sitt liv. Hon drar då mer resurser än hon producerar, men bygger i gengäld upp sitt kompetenskapital. Under sin produktiva tid bör en människa kunna skapa mer resurser än hon förbrukar. Framför allt måste hon kunna lägga undan en del av det hon producerat för att med ett finansiellt kapital ersätta det kompetenskapital som med åldern alltmer förlorar i värde och från vilket hon skall leva när hon inte längre är arbetsför. Starka psykologiska och sociala faktorer driver individen att på detta sätt planera för framtiden och även för sina barns första utbildningstid. Under den osäkerhet som råder i en experimentellt organiserad ekonomi kommer rationella, långsiktiga men försiktiga (riskovilliga) människor att överförsäkra sig och överspara. Det finansiella försäkringskapitalet (pensionskapitalet, sjuk- och arbetslöshetsförsäkring m.m.) behöver inte se ut som vi är vana att se det; en rätt till en summa pengar.[6] Det är först i det "moderna" industrisamhället som effektiva, finansiellt definierade och marknadsmässiga försäkringsformer skapats. Detta har inneburit att sparkapitalet kunnat samlas och förvaltas effektivt, men också (samtidigt) att möjligheten skapats för statsmakten och politikerna att frånta individen och

[6] I olika kulturer har man löst generationsväxlingsproblemet på olika sätt. Familjen och byn har i allmänhet varit den centrala finansierings- respektive försäkringsinstitutionen. Antalet söner har ibland varit ett mått på värdet av föräldrarnas pensionsrätt.

familjen det finansiella ansvaret för generationsväxlingen och för sin egen framtid.

Större delen av det sparande och det försäkringskapital vi talar om handlar, som nämnts om omfördelningar över varje individs livscykel (Fölster 1993). Vid födseln krävs resurser (individen måste låna); vid livscykelns slut borde idealt kontot vara nollställt. Den utvidgade familjen, som innefattar tre generationer, blir den maximala enhet inom vilken denna kapitalförvaltning kan hanteras privat och internt under solidariska och effektiva former och med ett minimum av konfliktskapande inbördes parasitering.

Internationella finansmarknader bryter ned välfärdsekonomier, men ger individen en chans

Den moderna decentraliserade marknadsekonomin har skapat nya typer av risker, men också väldiga möjligheter att sprida dem och att effektivt förvalta det sparkapital som försäkringssystemet bygger upp. Det handlar om en resursmässigt mycket omfattande verksamhet, inom vilken större delen av resursöverföringen till nästa generation äger rum.

Resursöverföringen sker *dessutom* via de marknader (finansmarknader) där ekonomins totala fysiska kapitalmassa allokeras och förräntas, och där människors incitament att bjuda på sin kompetens bestäms. Vi talar alltså om en ekonomis tillväxtcentrum, där de fyra olika investeringskategorierna i Tabell 1 styrs upp.

När statsmakten nationaliserade socialförsäkringssystemet, nationaliserades samtidigt den viktigaste produktionen i samhället, nämligen den informationsverksamhet som styr allokeringen av kapital och kompetens. Nationaliseringen innebar att individen (familjen) förlorade dispositionsrätten, äganderätten till sitt trygghetskapital, och tvingades överlåta ansvaret för denna genuint privata

uppgift till den centrala statsmakten. Därmed förlorade individen intresse för hur väl kapitalet förvaltades.

De moralrisker denna ordning skapat håller nu på att bryta ned inte bara välfärdsstatens trygghet utan även de rika ländernas kapitalbas. Samtidigt skapar ny finansiell teknologi möjligheter för den begränsade grupp individer som svarar för stora delar av ekonomins kompetensförsörjning att bryta sig loss ur det nationaliserade försäkringssystemets otrygghet. Incitamenten att bryta sig loss är enorma för människor med stor försörjningskapacitet. De ekonomiska spänningar som uppstått inom de gamla välfärdsekonomierna är därför också enorma, och riskerna stora att flera sådana länder inte skall komma ur sin kris med sin materiella rikedom i behåll.

5. Den förlorade sonen göre sig icke besvär

Vad vi diskuterar är egentligen ett mycket komplicerat äganderättsproblem, nämligen individens *förfoganderätt* till de resurser han eller hon skapar och de incitament som styr honom eller henne att för säkerhets skull bygga större reserver (förmögenhet) än som är nödvändigt för en trygg ålderdom och barnens utbildning, samt att förvalta sitt sparande väl (hög förräntning) så att familjens förmögenhet och ekonomiska trygghet blir så stora som möjligt. Detta äganderättsproblem kräver ett ställningstagande till Jeffersons ursprungliga formulering i den amerikanska självständighetsförklaringen, nämligen (indirekt omskrivning) att en individ inte skall behöva finna sig i *att kollektiva krafter omöjliggör för honom eller henne att privat trygga sin egen och familjens ekonomi,* dvs. att statsmakten fråntar honom eller henne friheten och möjligheten att söka privat rikedom. Att dessa strävanden samtidigt skapar tillväxt i ekonomin är en i sammanhanget ovidkommande bieffekt.

Den svenska benägenheten till centralistiska lösningar har en lång historisk tradition. På den gamla goda tiden måste landsbygdens befolkning skydda sin förmögenhet mot kungens och adelns godtycke och stora behov av resurser för

att föra krig, något som knappast skapade tillväxt. Under senare år har problemet varit att skydda individens äganderätt från statsmaktens ambitioner att fördela om resurser i samhället, till nuvarande generations fördel. Om nuvarande generation konsumerar istället för att spara och investera förstörs förutsättningarna för tillväxt. I denna bemärkelse kan vi tala om en civiliserad återgång till 1600-talet. Men lockelserna och möjligheterna för oss alla blir stora att från början ta den breda vägen.

Om delar av nu levande generationer konsumerar spararnas kapital, blir de makroekonomiska effekterna förödande. Slutsatsen är därför kristallklar. Välfärdsstatens idé var att ta från de rika och ge till de fattiga. Men marknadsekonomins enorma rikedom på olika lösningar att förvalta och komma åt privata resurser har gjort det omöjligt att kollektivisera och stänga inne privat kapital för politisk omfördelning. Välfärdsstatens verklighet håller därför alltmer på att bli en överföring av resurser från de fattiga i nästa generation till de fattiga idag. Den politiska lösningen är bara en; nämligen att ge möjligheten tillbaka till var och en att inom sin privata ekonomiska intressesfär ta ett eget ekonomiskt ansvar för sin och familjens ekonomiska framtid. För den förlorade sonen i framtidens Sverige kommer utvecklingen annars att innebära att det inte spelar någon roll att fadershusets dörrar står öppna, ty ladorna är tomma.

Litteratur

Andersson, T., Braunerhjelm, P., Carlsson, B., Eliasson, G., Fölster, S., Jagrén, L., Kazamaki Ottersten, E. & Sjöholm, K.R., 1993, *Den långa vägen,* IUI, Stockholm.

Axell, B., 1985, *Kan inflation förbjudas? – Om fri eller reglerad pris- och lönebildning,* IUI, Stockholm.

Braunerhjelm, P., 1993, Regional Integration and the Location of Knowledge-Intensive Multinational Firms: Implications for comparative advantage and welfare of outsiders and insiders, IUI Working Paper No. 404.

Carlsson, B., 1991, Productivity Analysis: A Micro-to-Macro Perspective; i Deiaco, E., Hörnell, E. & Vickery, G. (red.), *Technology and Investment – Crucial Issues for the 1990s*, Pinter Publishers, London.

Eliasson, G., 1985, Nya institutioner, förändrad marknadsorganisation och modifierade samhällsvärderingar – Horisont 2000; kapitel VII i G. Eliasson, A. Björklund, T. Pousette m.fl., *Att rätt värdera 90-talet – IUIs långtidsbedömning 1985*, IUI, Stockholm.

Eliasson, G., 1987, *Technological Competition and Trade in the Experimentally Organized Economy,* IUI Research Report No. 32, Stockholm.

Eliasson, G., 1991a, *Produktivitet, vinster och ekonomisk välfärd – hur ser sambanden ut?*, IUI, Stockholm.

Eliasson, G., 1991b, Deregulation, Innovative Entry and Structural Diversity as a Source of Stable and Rapid Economic Growth, *Journal of Evolutionary Economics,* No. 1, pp. 49–63.

Eliasson, G., 1991c, Modeling the Experimentally Organized Economy: Complex Dynamics in an Empirical Micro-Macro Model of Endogenous Economic Growth, *Journal of Economic Behavior and Organization,* Vol. 16, No. 1-2 (July), pp. 153-182.

Eliasson, G., 1992, The Economics of Technical Change – the Macroeconomic Consequences of Business Competence in an Experimentally Organized Economy, IUI Working Paper No. 349b; to be published in Revue d'Économie Industrielle.

Eliasson, G., 1993a, Företagens, institutionernas och marknadernas roll i Sveriges ekonomiska kris; i *Nya villkor för ekonomi och politik. Ekonomikommissionens förslag*, SOU 1993:16, bilaga 6 (s. 195-233).

Eliasson, G., 1993b, Affärsmisstag och konkurser, *Ekonomiska Samfundets Tidskrift,* nr. 4, s. 201-215).

Eliasson, G., 1993c, A Note: On Privatization, Contract Technology and Economic Growth; i Day, R.H., Eliasson G. & Wihlborg, C. (red.), *The Markets for Innovation, Ownership and Control*, IUI, Stockholm and North-Holland, Amsterdam (pp. 321-326).

Eliasson, G., 1994, The Theory of the Firm and the Theory of Economic Growth – an essay on the economics of the institutions, competition, and the capacity of the political system to cope with unexpected change; i L. Magnusson (red.) *Evolutionary and Neo-Schumpeterian Approaches to Economics,* Kluwer Academic Publisher, Boston/Dordrecht/London.

Eliasson G. & Ysander, B.-C., 1983, Sweden: Problems of Maintaining Efficiency under Political Pressure, i Hindley, B. (red.), *State Investment Companies in Western Europe*, Trade Policy Research Centre, London.

Fölster, S. m.fl., 1993, *Sveriges systemskifte i fara? Erfarenheter av privatisering, avreglering och decentralisering,* IUI, Stockholm.

Lundberg, E., 1985, The Rise and Fall of the Swedish Model, *Journal of Economic Literature,* Vol. 23, No. 1, pp. 1-36.

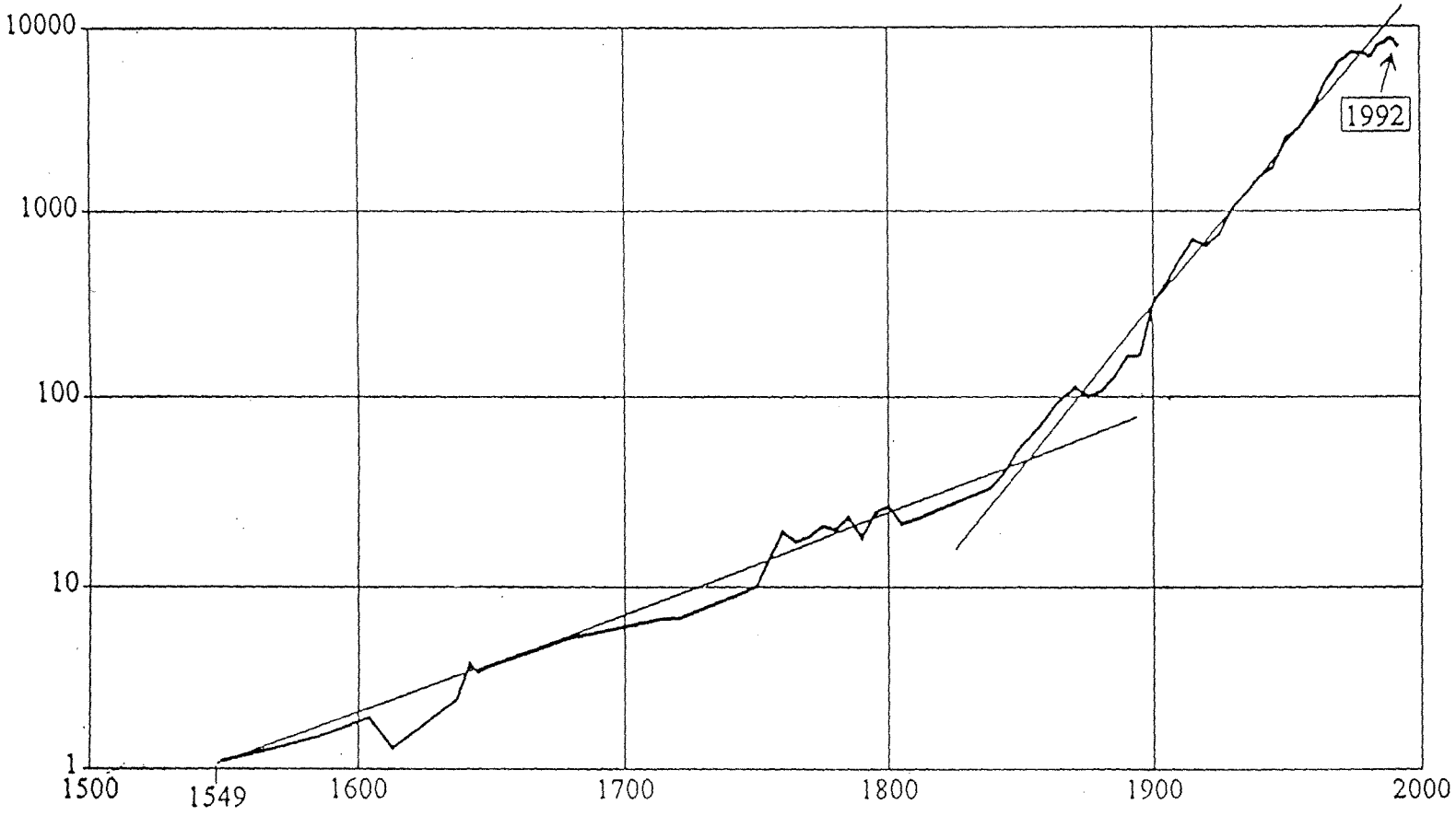
North, D.C. & Thomas, R., 1971, *The Rise of the Western World, a New Economic History,* Cambridge University Press, Cambridge.

Pelikan, P., 1987, The Formation of Incentive Mechanisms in Different Economic Systems; i Hedlund, S. (red.), *Incentives and Economic Systems; Proceedings of the Eighth Arne Ryde Symposium*, Croom Helm, London and Sydney.

Smith, A., 1776, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations,* Modern Library, New York 1937.

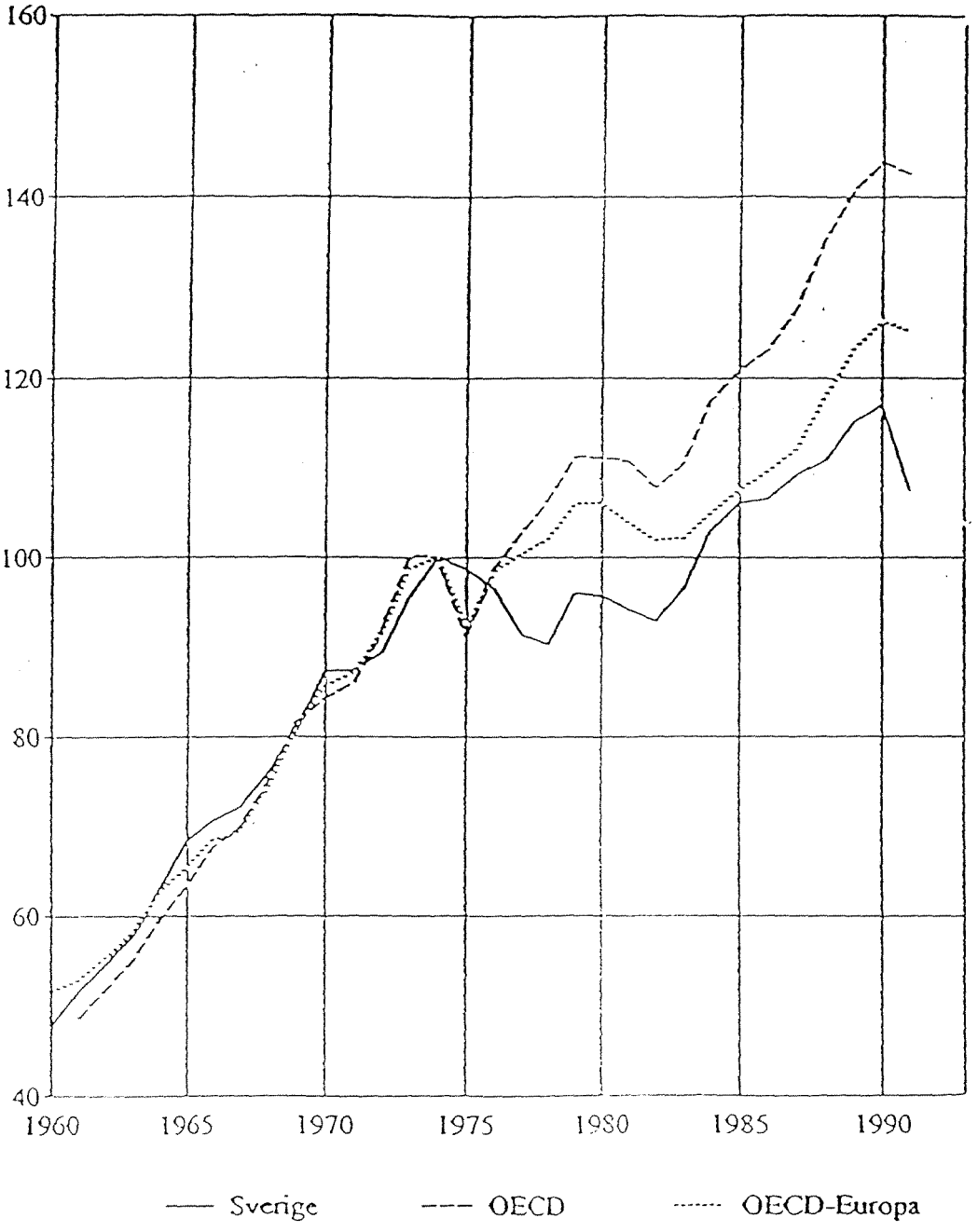
Figur 1 **Industriproduktionsindex 1549-1992**

(1875 = 100)

Källa: Eliasson, G., 1988, Schumpeterian Innovation, Market Structure, and the Stability of Industrial Development, i Hanusch,H. (ed.), *Evolutionary Economics. Applications of Schumpeter's Ideas.* Cambridge University Press.

Figur 2 **Industriproduktionens utveckling i Sverige, i de europeiska OECD-länderna och i hela OECD-området, 1960-1992**
Index 1974 = 100

Källa: Den långa vägen, IUI, Stockholm 1993.

Tabell 1 De fyra investeringsmekanismerna

(1) Nyetablering

(2) Omorganisation av existerande företag

(3) Rationalisering av existerande företag

(4) Avveckling

Källa: Eliasson (1992, 1993a).

Tabell 2 Den gamla svenska policymodellen

1. Investerings- och produktionsbeslut skall tas där kompetensen finns, nämligen i företagen.

2. Nyetableringskonkurrensen skall vara fri. Friheten skall också gälla den internationella handeln samt introducerandet av ny teknik i företagen.

3. Solidarisk lönepolitik och en aktiv arbetsmarknadspolitik skall tvinga bort dåligt skötta företag och hjälpa den friställda arbetskraften till nya jobb.

4. De "övervinster" som politiken skapar i de välskötta företagen skall fördelas om mer "rättvist" genom skatter och offentlig sektor.